

TILASTOLLINEN PÄÄTOIMISTO

Tekijä

Pvm

No

Tilastollinen neuvottelukunta

25.3.1970

1970:2

Aluetilastojaosto

Pj. Georg Luther 645121/215

Siht. Risto Ranki 645121/230

MUISTIO

ALUEITTAISTEN TILASTOJEN LAATIMISESTA

Sisälllys:

	Sivu
Kirje Tilastolliselle neuvottelukunnalle.....	1
1. Alueittaisten tilastotietojen tarve	3
1.1. Yleistä	3
1.2. Julkinen hallinto ja suunnittelu	5
1.3. Elinkeinoelämä	9
2. Alueittaiset tilastot ja niiden laadintaedellytykset	11
2.1. Nykyiset alueittaiset tilastot	11
2.2. Koordinaattitiedot alueittaisten tilastojen perustana.....	13
2.3. Alueittaisten tilastojen laadintaa rajoittavat tekijät.....	15
3. Ehdotus tilastoissa noudatettaviksi aluejaoiksi	16
3.1. Hallinnolliset jaot	16
3.2. Talous- ja seutukaava-aluejaot	17
3.3. Koordinaattitietojen liittäminen tilastojen pohja-aineis- toihin	21
3.4. Muut aluejaot	22
4. Alueittaisissa tilastoissa noudatettavia periaatteita	23
5. Yhteenvedo	26
Liite 1. Seutukaava-alueet (kartta)	28
Liite 2. Seutukaava-alueet ja niihin kuuluvat kunnat	29

Tilastolliselle neuvottelukunnalle

Tilastollinen neuvottelukunta asetti 21.10.1969 aluetilastojaoston laatimaan ehdotukset tilastoaluejakoon mahdollisesti tarvittaviksi muutoksiksi sekä alueittaisten tilastotietojen esittämisessä noudatettaviksi periaatteiksi. Jaoston puheenjohtajaksi kutsuttiin osastonsihteri Georg Luther sekä jäseniksi kansantaloudentutkija Mikko Eklund, maat. ja metsät. tri Matti Halmekoski, fil. tri Lauri Kaatanen, suunnittelija Eeva-Liisa Kaski, tutkimussihteri Jariikka Linnä ja toiminnanjohtaja Juha Talvitie. Jaoston sihteerinä on toiminnut valtiot. kand. Risto Ranki.

Määräajan lyhydestä johtuen jaosto ei ole voinut suorittaa yksityiskohtaisia perusselvityksiä eikä se sen vuoksi myöskään ole voinut käsitellä kaikkia tehtäviään yksityiskohtaisesti. Mietinnössä

esitetyin perustein jaosto sen vuoksi ehdottaa, että sille annettaisiin tehtäväksi jatkaa työtään laatimalla luvussa 3.4. mainitut lisäselvitykset.

Jaosto katsoo kuitenkin tarkoituksenmukaiseksi jo nyt esittää ehdotuksensa eräksi alueittaisissa tilastoissa noudatettaviksi periaatteiksi.

Helsingissä 25 päivänä maaliskuuta 1970

Georg Luther

Mikko Haklin

Matti Halmekoski

Lauri Hautaaiki

Eeva-Liisa Kaski

Jurkka Linna

Juha Talvitie

Risto Ranki

1. ALUEITTAISTEN TILASTOTIETOJEN TARVE

1.1. Yleistä

Kun kuvataan yhteiskuntailmiöitä laatimalla niistä tilastoja, käsittää tilastokuvaus yleensä useita eri jakautumia, joista esitetään tietoja. Eräs tärkeä esitettävä jakautumaryhmä on useimmissa tilastoissa eri aluejakojen mukaiset tiedot. Siitä tietojen tarpeesta, jonka valtakunnalliset tilastot pyrkivät tyydyttämään, koskee osa vain jotakin tai muutamaa valtakunnan osa-aluetta ja osa koko valtakuntaa jonkin aluejaon mukaan.

Yhtenä tilastona esitetään yleensä tietoja ilmiöistä, joista perustiedot soveltuvat yhdessä hankittaviksi tai ainakin yhdessä käytehtäviksi tilaston tuotantotyössä. Alueittaisten tilastotietojen tarve kohdistuu usein yhteiskäyttöön ja edellyttää saman aluejaon mukaisia tietoja eri tilastoissa. Tämä aiheuttaa tarvetta käsitellä eri tilastojen alueittaiset tiedot yhtenä kokonaisuutena ja suunnitella niille yhtenäiset esittämisperiaatteet.

Näiden periaatteiden kehittämistä vaikeuttaa aluejakojen moninaisuus.

Valtion hallinnossa noudatettuja aluejakoja 1950-luvun alussa selvittänyt Aluejakokomitea luettelee mietinnössään¹⁾ kuudettakymmentä eri aluejakoa ottamatta huomioon esimerkiksi liike-elämän lukuisia eri markkinointi- ja jakelualuejakoja.

1) Komiteamietintö n:o 4-1953

Pystyäkseen käsittelemään eri tilastojen aluejakokysymyksiä yhtenäisesti jaosto on katsonut välttämättömäksi ottaa tarkastelunsa pohjaksi yksinkertaistetun kuvan sekä eritasoisista aluejaoista että alueittaisten tietojen tarpeen rakenteesta. Käsittelyssä on ensisijaisesti otettu huomioon kolme eri tason aluetyyppiä. Ensimmäinen niistä on valtakunnan jako laajakoihin osa-alueisiin, joiden esimerkkeinä lähinnä on pidetty mielessä läänejä, maakuntia, talousalueita ja seutukaava-alueita. Toisena on kunta-jako ja kolmantena jako kuntia pienempiin alueellisiin "perusyksiköihin", jolla tosin ei ole laajaa käyttöä tilastojulkaisuissa sellaisenaan esitettävänä jakona, mutta jonka perusyksiköt voidaan joustavasti yhdistää eri tavoin laajemmiksi alueiksi tilastotietojen tarvitsijoiden toivomusten mukaisesti. Tällaisena perusjakona on pidetty maamme peruskartan koordinaattiruutujakoa. Nämä jaot ja niiden osa-alueita yhdistämällä muodostettavissa olevat lisäjaot täyttänevät tyydyttävästi pääosan alueittaisten tietojen tarpeesta. Määräajan lyhyden vuoksi jaosto ei ole ehtinyt käsitellä tarvetta täydentää alueittaisten tietojen järjestelmää tiedoilla erilaisista muista alueista.

Alueittaisten tietojen tarvetta tutkiessaan jaosto on ensisijaisesti kiinnittänyt huomiota kahteen laajaan tietojen käyttäjäryhmään. Toinen niistä on julkinen hallinto ja suunnittelu ja toinen elinkeinoelämä. Jäljempänä tässä luvussa esitetään näkökohtia niiden tarvitsemista tilastotiedoista. Tilastojen muista käyttäjistä suuri osa tarvitsee tietoja samoja tarkoituksia varten kuin nämä ryhmät. Ulkomaiset ja kansainväliset tarpeet vain harvoin kohdistuvat valtakuntamme osa-alueita koskeviin tietoihin. Yhteiskuntatutkimuksen tarpeiden esittäminen suppean yleiskatsauksen muodossa aiheuttaa vaikeuksia. Tutkimus tosin osaksi asettaa tilastoille samanlaisia

vaatimuksia kuin julkinen suunnittelu ja elinkeinoelämä, mutta osaksi siinä pyritään asettamaan uusia kysymyksiä, joihin vastaaminen usein vaatii uudenlaisia tietoja tai ainakin uusia tietojen ryhmittäjä ja yhdistelmiä. Niistä tarpeista, joita tämä pyrkimys uusille aloille aiheuttaa, ei etukäteen voida esittää muuta yleiskuvaa kuin toteamus, että tilastojen perustiedot pitäisi taltioida tavalla, joka sallii niiden mahdollisimman monipuolisen käsittelyn myöhemmissä tutkimuksissa ja joka helpottaa tätä käsittelyä. ATK-tekniikan nopea kehitys on parantanut mahdollisuuksia tietojen taltiointi- ja käsittelyjärjestelmien kehittämiseen tähän suuntaan.

Yhteisiä alueittaisten tilastojen eri käytöille ovat vaatimukset, että tietojen pitäisi olla aluejaon suhteen vertailukelpoisia sekä eri yhteiskuntailmiöitä tiettyinä aikoina koskevissa tilastoissa että samaa ilmiötä eri aikoina koskevissa tilastoissa.

1.2. Julkinen hallinto ja suunnittelu

Valtiovallan ja kuntien harjoittamassa eli julkisessa hallinnossa ja suunnittelussa tilastojen käyttäjä yleensä tarvitsee tietoja paitsi koko omasta toiminta-alueestaan myös sen osa-alueista. Siten koko maan käsittävässä hallinnossa tai suunnittelutoiminnassa tarvitaan usein ainakin pääalueiden (läänin, maakunnan, talousalueen tms.) mukaisia tilastoja, pääalueeseen kohdistuvassa toiminnassa ainakin kunnittaisia tietoja ja kuntakohtaisessa toiminnassa ainakin joitakin tietoja kunnan osa-alueista. Tämän lisäksi tarvitaan usein tietoja omaan toiminta-alueeseen rinnastettavista alueista, jotka sijaitsevat sen naapureina tai sopivat sen vertailukohteiksi.

Valtakunnan hallinto- ja suunnitteluelimet käyttävät suuressa määrin alueittaisia tilastoja, koska eri alojen valtakunnalliseen kehittämissä politiikkaan yleensä liittyy tärkeitä alueellisia näkökohtia. Yhteiskuntapolitiikan päämääränä on väestön hyvinvoinnin lisääminen. Erilaisten toimintalinjojen hahmottamista varten tarvitaan tilastotietoja niin hyvinvointia kuvaavista ilmiöistä kuin myös politiikan toteuttamiseen tähtäävistä keinoista.

Koska hyvinvoinnin kehittämisessä kiinnitetään suurta huomiota alueellisten hyvinvointierojen pienentämiseen, tarvitaan näitä tietoja alueittain, laajalti läänin- tai talous- tms. aluejaon mukaan ja monien tärkeiden tietojen osalta kunnittain. Alueittaisia tilastotietoja tarvitaan pohjaksi politiikan tavoitteiden asettamiselle sekä toimintavaihtoehtojen hahmottamiselle ja valinnalle. Lopuksi aikasarjatietoja sisältävät tilastot kuvaavat noudatetun politiikan menestyksellisyyttä ja mahdollista tarvetta sen muuttamiseen.

Tässä ei voida esittää tyhjentävää luetteloa niistä monista ilmiöistä, joista tarvitaan alueittaisia tilastotietoja yhteiskuntapolitiikan pohjaksi. Jaosto haluaa kuitenkin korostaa, että tietoja tarvitaan hyvin monista erilaisista yhteiskuntailmiöistä ja että näiden tietojen pitää olla toistensa kanssa vertailukelpoisia; muun muassa pitää eri tilastojen tiedot olla käytettävissä samojen aluejakojen mukaisina.

Yhteiskuntapolitiikan monista erityisaloista mainittakoon koulutus, terveydenhoito, sosiaalihuolto, asunto-olot, työllisyys, maatalous, teollisuus ja liikenne. Luetteloa voitaisiin jatkaa ja tässä mainitut alat voitaisiin edelleen jakaa osa-aloihin. Niiden kaikkien hallinnossa ja suunnittelussa

tarvitaan valtakunnan tasolla alueittaisia tilastotietoja samanlaisiin tarkoituksiin kuin yleisessä yhteiskuntapolitiikassa. Osaksi tarvittavat tiedotkin ovat samoja, mutta erityisalojen politiikan pohjaksi tarvitaan yleensä niiden kohteista yksityiskohtaisempia ja monipuolisempia tietoja kuin yleistä yhteiskuntapolitiikkaa varten. Alueittaisten tilastotietojen kannalta on huomattavaa, että useilla erikoisaloilla on omat aluejakonsa. Erityisaloilla alueittaisia tilastotietoja voidaan tarvita pääasiallisesti juuri näiden erityisjakojen mukaan, mikä merkitsee sitä, että tilastoissa pitäisi esittää rinnakkain eri aluejakojen mukaisia tietoja yleisen ja erityisalan kehittämispolitiikan tarpeita varten. Pääalueita yksityiskohtaisemmalla tasolla on kuntajako yleensä tärkeä myös erityisalojen valtakunnallisen hallinnon ja suunnittelun tilastotarpeessa. Sen rinnalla esiintyy harvoin toista vastaavan tason erityisaluejakoa; esimerkkinä sellaisesta jaosta mainittakoon kuitenkin postilaitoksen hallinnossaan ja suunnittelussaan käyttämä postitoimipaikkapiirijako.

Valtakuntaa pienempinä itsehallintoalueina ovat maassamme kunnat. Myös niiden piirissä harjoitetaan sekä yleistä että erityisalojen kehittämispolitiikkaa. Sen tavoitteet ja keinot ovat pääpiirteiltään melko samantyyppisiä kuin valtakunnallisenkin politiikan vastaavat tavoitteet ja keinot, ja näin ollen myös kuntien tilastotarpeet vastaavat laajalti edellä kuvattuja valtakunnallisia tilastotarpeita. Erona on tietenkin tarpeen kohdistuminen ensisijaisesti tietoihin omasta kunnasta ja sen osa-alueista sekä toissijaisesti tietoihin lähikunnista ja vertailukohteiksi soveltuvista muista kunnista. Kunnat siis tarvitsevat hallintonsa ja suunnittelunsa pohjaksi paljon enemmän kunnittaisia tilastotietoja kuin valtio, lisäksi ne tarvitsevat monenlaisia tietoja myös osa-alueistaan. Osaksi kunnat tarvitsevat niin

yksityiskohtaisia tietoja, etteivät tilastolliset yhteenvedot riitä, vaan tiedot on esitettävä perusyksiköiden luetteloina tai karttoina.

Kuntia laajemmilla valtakunnan osa-alueilla ei Ahvenanmaata lukuunottamatta ole itsehallintoa, eikä näillä alueilla sen vuoksi ole itsenäistä kehittämisspolitiikkaa samassa mielessä kuin valtiolla ja kunnilla. Lääninhallituksilla on kuitenkin vanhastaan laajoja hallintotehtäviä. Viime aikoina niiden suunnittelutyötä on pyritty lisäämään ja tehostamaan. Niiden rinnalle on myös syntynyt seutusuunnitteluelinten verkosto. Sekä lääninhallitukset että seutusuunnitteluelimet tarvitsevat toiminnassaan monenlaisia tilastoja alueistaan sekä alue- että kuntakohtaisina ja osaksi myös kuntien osa-alueista. Tämä tarve tuntuu lisääntyvän ja se kasvaa edelleen suuresti, jos ryhdytään kehittämään maakunnallista itsehallintoa. Läänin- ja seutusuunnittelussa tarvitaan tilastotietoja pääosaksi samoista ilmiöistä kuin valtion ja kuntien yleisessä kehittämisspolitiikassakin, joskin eri ilmiöiden tilastokuvausten yksityiskohtaisuuteen kohdistuvat vaatimukset ovat hieman erilaisia. Siten seutu- ja kuntasuunnittelussa tarvittaneen monipuolisempia tietoja esimerkiksi luonnonvaroista ja niiden käytöstä kuin valtakunnan vastaavassa yleissuunnittelussa.

Yleisluontoista lääninhallintoa sekä läänin- ja seutusuunnittelua täydentävät erityisalojen hallinto ja suunnittelu läänin- ja maakuntatasolla. Siitä vastaavat valtion hallinnon erityishaarojen piirielimet ja kuntien yhteistyöelimet. Ainakin ensiksi mainittujen elinten toiminta-alueet ovat yleensä samoja piirejä, joista tarvitaan tilastoja kyseessä olevan erityisalan valtakunnallista kehittämisspolitiikka varten. Myös tarvittavat tiedot ovat yleensä samoja, joten piirielinten tilastontarve poikkeaa vastaavasta valta-

kunnan tason tarpeesta pääosaksi vain siten, että tietoja voidaan tarvita hieman yksityiskohtaisemman aluejaon mukaan.

1.3. Elinkeinoelämä

Alueittaisten tilastojen käyttötarpeista elinkeinoelämässä todettakoon ensiksikin, että elinkeinoelämä varsinkin järjestöjensä kautta osallistuu aktiivisesti kehityspoliittiseen keskusteluun ja siten tarvitsee samantapaisia tietoja kuin julkiset hallinto- ja suunnitteluelimet. Elinkeinoelämällä on kuitenkin myös muita alueittaisten tietojen tarpeita, jotka vaihtelevat jonkin verran alasta toiseen. Esimerkiksi maatalouden ja monien palveluselinkeinojen harjoittajat käyttävät varsin rajoitetusti alueittaisia tilastoja, joskin he ammattilehdistön ja -kirjojen kautta saavat niistä jonkin verran tietoja, ja erityistilanteissa, lähinnä sijaintikysymysten tutkimisessa, voivat koota tilastoinformaatiota pohjaksi päätöksilleen.

Toisissa elinkeinoissa, esimerkiksi teollisuudessa ja tukkukaupassa, alueittaisen tilaston tarpeet ovat laajempia. Tietoja tarvitaan pohjaksi mm. toimipaikkojen sijoittamista, tuotteiden kehittelyä ja valintaa sekä markkinointia koskeville päätöksille. Myös näiden eri tarpeiden laajuus vaihtelee eri aloilla, esimerkiksi kulutustavaroiden tuottajat ja kauppiaat tarvitsevat usein suureksi osaksi toisia tietoja kuin pääoma- ja tuotantotavaroiden tuottajat ja kauppiaat.

Kuvaamatta yksityiskohtaisesti näitä elinkeinoelämän piirissä esiintyviä tarpeita todettakoon, että myös ne kohdistuvat usean aluejakokasteen mukai-

siin tilastotietoihin. Tietoja tarvitaan sekä läänin tai talousalueen kaltaisista alueista että kunnista. Varsinkin markkinoinnin tutkimista varten yritykset voivat tarvita tietoja niiden itsensä käyttämien markkinointialueiden mukaisina.

Esimerkkeinä ilmiöstä, joista yritykset usein tarvitsevat tietoja uusien toimipaikkojen sijaintia tai vanhojen uudelleensijoittamista koskevien päätöstensä pohjaksi, mainittakoon luonnonvarat (metsä, sora, vesi jne.), energian saanti ja hinta, työvoima (sen määrä koulutus- ja ikäryhmittäin jne.) paikkakuntien palveluvarustus (palvelujen tarjonta) ja infrastruktuuri (kunnallistekniset olosuhteet, teollisuustontit, liikenneolosuhteet ym.) sekä kuntien taloudellinen tila ja kantokyky (esim. veroäyrin hinta).

Osa näistä tiedoista jää tavanomaisten tilastojen aihepiirin ulkopuolelle, koska ne eivät sovellu tilastollisina summa- ja keskiarvo- yms. tietoina esitettäväksi. Kyseessä olevat tiedot ovat kuitenkin monessa suhteessa tilastotietoihin rinnastettavissa; toisaalta monia muita edellä lueteltuja tietoja tarvitaan juuri tilastojen muodossa. Tämän vuoksi pitäisi selvittää, missä määrin tällaisten tilastojen pohjatietoarkistoihin voidaan liittää myös sellaisia edellä mainittuja tietoja, jotka jäävät varsinaisten tilastojen aihepiirin ulkopuolelle.

Tuotteidensa markkinoita tutkiessaan on kulutustavaroita tuottava yritys kiinnostunut lähinnä kuluttajia ja heidän käyttäytymistään kuvaavasta alueellisesta informaatiosta. Tällöin keskeisiä ovat tiedot yrityksen markkina-alueella olevasta väestöstä, sen käytettävissä olevista tuloista sekä kulutustottumuksista ja tulojen käytöstä. Investointitavaroita tuotta-

va yritys tarvitsee puolestaan markkinoinnin suunnittelussa ja valvonnassa tilastotietoja pääasiassa eri alueiden tuotannon rakenteesta ja yritysten laadusta.

2. ALUEITTAISET TILASTOT JA NIIDEN LAADINTAEDELLYTYKSET

2.1. Nykyiset alueittaiset tilastot

Tilastoja laadittaessa syntyy useanlaisia tuotteita. Näkyvimpiä niistä ovat julkaisuihin sisällytetyt tiedot. Niiden ohella syntyy kuitenkin myös tilastotauluja ym. tietoja, jotka jäävät julkaisematta esimerkiksi siksi, että painatus tulisi suhteettoman kalliiksi käyttötarpeeseen verrattuna. Kolmas tuotetyyppi on lisäselvitysten laadintavalmius: kerätystä, tarkastetusta ja konekäsittelykelpoiseen muotoon siirretystä alkutietoaaineistosta laaditaan yleensä vain pieni osa niistä lukuisista tauluista ym. tietoyhdistelmistä, jotka voitaisiin laatia, mutta valmiin alkutietoaaineiston olemassaolo luo mahdollisuuksia lisätaulujen ja muiden laskelmien melko nopeaan ja halpaan tuottamiseen.

Nykyisin julkaistavissa alueittaisissa tilastoissa on tärkeimmät tiedot pyritty esittämään ainakin pääalueittain. Pääalueena on yleensä ollut vain joko lääni tai tilastoalue (talousalue). Lääneittäin julkaistaan esim. tietoja väestönmuutoksista ja maalaiskuntien finansseista, tilastoalueittain esim. väestönmuutostilastossa eräitä väkilukutietoja, teollisuustilastossa tiedot henkilökunnasta, palkoista ja tuotannon bruttoarvosta teollisuusryhmittäin sekä tulo- ja omaisuustilaston tietoja. Sekä lääneittäin että tilasto-

alueittain julkaistaan mm. monet väestölaskentatiedot, teollisuustilaston jalostusarvotiedot ja liikennetilastossa autojen jakautuminen. Esimerkkeinä yksittäisten alojen erityisaluejakojen käytöstä mainittakoon, että metsätilastossa on esitetty tietoja pääasiallisesti piirimetsälautakuntien aluejaon mukaan ja maataloustilastossa maanviljelysseurojen alueista (vuoden 1970 alusta maatalouskeskusalueet kcrvaavat tämän aluejaon).

Kunnittain pyritään vuositilastoissa esittämään kokonaistietoja tärkeimmistä muuttujista. Esimerkiksi teollisuustilastossa julkaistaan tiedot koko teollisuuden henkilökunnasta ja tuotantoarvoista kunnittain, samoin kuntien finanssitilastossa muun muassa tulot ja menot. Laskennoista saatavista tiedoista (esim. väestölaskenta ja maatalouslaskenta) esitetään julkaisuissa melko laajoja kunnittaisia tauluja.

Julkaistavien tilastojen perusaineistoista voidaan yleensä laatia yksityiskohtaisempia alueittaisia selvityksiä kuin ne, jotka esitetään julkaisuissa. Yksityiskohtaisemman aluejaon mukaisia tietoja on usein tilastovirastoissa valmiina, vaikka niitä ei kustannussyistä julkaista. Sekä näitä tietoja että erityistilauksesta laadittavia selvityksiä voidaan saada siinä määrin, kuin salassapitosäännökset sallivat.

Lisäselvitysten laadintamahdollisuuksista voidaan todeta, että perustietojen reikäkorttiaineistoja on talletettu melko pitkiltä ajoilta ja ne ovat käytettävissä uusien tilastoyhteenvetojen laatimiseen, joskin eräät aineistot ovat niin kuluneita, että niiden käsittely aiheuttaa vaikeuksia. Niinkään on vastaavia lomakeaineistoja käytettävissä salassapitosäännösten sallimisissa puitteissa. Vuoden 1960 väestölaskennasta alkaen tietokoneella

käsiteltyjä tietoja on talletettu myös magneettinauhoille, ja ainakin Tilastollisen päätoimiston pyrkimyksenä on taltioida tiedot järjestelmällisesti magneettinauhoille siten, että niistä on saatavissa monipuolisia tietoja tarvittaessa. Tietojen koneelliset taltiointi- ja käsittelyjärjestelmät muodostavat pohjan yhä tärkeämmäksi tulevalle tilastojen tuottamiselle tilauksesta tilaaajan toivomusten mukaisina.

2.2. Koordinaattitiedot alueittaisten tilastojen perustana

Käytännössä tärkein aluejako lienee hallinnollisten alueiden mukainen jako. Hallinnollisten aluejakojen muutokset (lääninjaon muutokset, kuntien yhdistäminen ja kuntarajojen muutokset, erityishallinnonhaarojen käyttämien piirijakojen muuttuminen) aiheuttavat sen, että vanhan aluejaon mukaan tehdyt tilastot eivät enää kuvaa uutta tilannetta, ja toisaalta uuden jaotuksen mukaan mahdollisesti tehdyt tilastot eivät ole vertailukelpoisia aiemmin laadittujen kanssa.

Tilastojen alueittaisen jaon mukauttaminen tapahtuneisiin hallinnollisen aluejaon muutoksiin ja tietojen esittäminen rinnakkain kahden eri alueajon mukaan helpottuu, jos perustietoihin tilastojen yksiköistä on liitetty niiden sijaintia osoittavat koordinaattitiedot. Tällöin tilastotietojen alueellinen uudelleenryhmittely voi tapahtua koneellisesti. Niinikään helpottaa koordinaattitieto eri tarkoituksiin tarvittavien eri aluejakojen mukaisten tilastojen laadintaa.

Koordinaattimerkintöjen käyttöönotto merkitsee sitä, että jokaiseen perusyksikköön (henkilö, rakennus, työpaikka jne.) liitetään tieto sen sijainnista esimerkiksi siten, että numerokodein ilmaistaan sijainti standardoidun kartan

karttamudussa. Kartteruutu voidaan määrittää koordinaateilla pohjois-eteläsuunnassa sekä itä-länsisuunnassa. Kaikissa maanmittaushallituksen laatimissa standardikartoissa on ruutuverkko, jonka yksi ruutu on 1 km^2 . Tätä verkkoa käytetään maassamme monella taholla koordinaattitietojärjestelmän pohjana.

Vuoden 1960 väestölaskennassa kokeiltiin osassa maata rakennusten sijainnin määrittämistä koordinaattien avulla. Ruudun suuruus oli $1/4 \text{ km}^2$. Saadut kokemukset olivat hyviä, ja laadittujen taulujen kysyntä on ollut suuri.

Vuoden 1970 väestölaskennassa aiotaan koordinaattimerkintää käyttää suuremmassa määrin kuin 1960. Ruudun koko tulee vaihtelevaan riippuen asukastiheydestä ja käytettävissä olevista kartoista. Suurissa osissa maata pyritään kuitenkin käyttämään 1 aarin suuruisia ruutuja. Koordinaattimerkinnät liitetään ensi sijassa rakennuksia koskeviin tietoihin, joista ne voidaan siirtää tietoihin huoneistoista sekä niissä asuvista henkilöistä tai niissä olevista työpaikoista. Näin saatavien tietojen perusteella suunnitellaan henkilörekisterin sekä rakennus- ja asuntorekisterin perustamista jatkuvasti ajan tasalla pidettäviksi.

Koordinaattitietojärjestelmän perustana pitäisi käytännön tilastotyössä olla rakennusrekisteri, jossa on rakennusten koordinaattitiedot. Kullakin rakennuksella olisi yksilöintitunnus, joka esim. väestö- ja yritysrekistereissä ilmoitetaan jokaisen rakennuksessa toimivan henkilön ja toimipaikan kohdalla. Kun myös muissa henkilöitä ja yrityksiä koskevissa tilastoaineistoissa on niiden yksilöintitunnukset, voidaan koordinaattitiedot siirtää koneellisesti perusrekistereistä niihin aineistoihin, jotka kulloinkin tulevat käsiteltäviksi.

Vuoden 1960 väestölaskennassa selvitettiin tiedot taajamista karttaruutukoh- taisten tietojen pohjalta. Karttaruudut tuntuvat edelleen sopivimmalta taajamien määrittelyperustalta, ja kehittämällä edellä kuvattua koordinaat- titietojärjestelmää voitaisiin taajamista esittää monipuolisempia tilasto- tietoja kuin nykyisin.

Viime vuosina on moniin kuntiin perustettu kiinteistö- ja rakennusrekis- tereitä. Eri informaatiotarpeiden tyydyttämiseksi olisi tärkeätä, että nämä rekisterit kytketään valtion vastaavien hallinnollisten ja tilastollisten rekisterien järjestelmään siten, että kokonaisjärjestelmän puitteissa tieto- jon hankinta ja käyttö voidaan järjestää tehokkaasti salassapitosäännösten sallimissa puitteissa.

2.3. Alueittaisten tilastojen laadintaa rajoittavat tekijät

Laissa eräiden tietojen antamisesta virallisia tilastoja varten (5.3.1954/96) on säädetty, että "jokainen on velvollinen pitämään salassa, mitä hän viras- saan ja julkisessa toimessaan on tilastoviranomaisille annetuista tiedoista saanut tietää toisen taloudellisesta asemasta tai liikesuhteista, eikä kerättyjä tietoja saa käyttää muihin kuin tilastollisiin tarkoituksiin".

Vastaavanlaisia säädöksiä on niistäkin tilastoista, joiden perustietoja tämä laki ei koske. Tietojen saannin turvaamiseksi ja varsinkin oikeiden tieto- jen saamiseksi tilastoja varten tietojen antajalla pitää nimittäin olla takeet siitä, ettei tietoja käytetä häntä haittaavalla tavalla.

Näistä säännöksistä seuraa, että tilastoa ei myöskään saa julkaista niin yksityiskohtaisena, että siitä käy ilmi tietoja yksittäisestä tiedonantajasta

(ilman hänen antamaansa erityislupaa). Tällä rajoituksella on suuri merkitys alueittaisessa tilastossa. Yleissääntönä tilastotyössä on, että tietoja ei esitetä niin yksityiskohtaisen jaotuksen mukaan, että joihinkin ryhmiin sisältyy vain yksi tai kaksi henkilöä, toimipaikkaa tms. Tämä periaate rajcittaa mahdollisuuksia julkaista ja esittää tilastotietoja pienistä alueista.

Toinen alueittaisten tilastojen laadintaa rajoittava tekijä on otantatietojen epävarmuus. Otantatutkimuksessa tulosten satunnaisvirhe yleensä kasvaa, kun otokseen sisältyvien yksiköiden luku pienenee. Tämän vuoksi osien satunnaisvirhe on usein ainakin suhteellisesti suurempi kuin niiden yhdessä muodostaman kokonaissuureen satunnaisvirhe. Tietojen tarkkuustasoon kohdistuvat vaatimukset siis suuresti rajoittavat mahdollisuuksia esittää otantatutkimuksen tuloksia yksityiskohtaisten aluejakojen mukaan. Alueittaisten tietojen tarpeen kasvaessa otannan käyttömahdollisuudet tutkimuksissa pienenevät, ja tämä tulee ottaa huomioon tilastojen kehittämissuunnitelmissa. Monissa tilastoissa otannan käyttö on kuitenkin välttämätöntä, ja niiden osalta mahdollisuudet alueittaisten tietojen esittämiseen ovat rajoitettuja. Nykyisistä tilastoista, joihin liittyy näitä rajoituksia, mainittakoon kotitaloustiedustelut, tulo- ja omaisuustilasto sekä tukku- ja vähittäiskauppatilasto.

3. EHDOTUS TILASTOISSA NOUDATETTAVIKSI ALUEJAOIKSI

3.1. Hallinnolliset jaot

Niistä monista aluejaoista, joiden mukaisia tilastoja tarvitaan, on ensinnäkin mainittava erilaiset hallinnolliset jaot. Kuntajaolla on alueittaisissa tilastoissa tärkeä asema. Jaosto esittää, että tilastojen pohjatietoihin

olisi mahdollisuuksien mukaan aina liitettävä kuntamerkintä (milloin paikallistamisella on mieltä), jotta kunnittaisia tilastoja voidaan laatia. Kunnittaisten tietojen julkaisemista tilastoissa olisi myös pyrittävä lisäämään salassapito-, luotettavuus- ja kustannusnäkökohtien sallimissa rajoissa. Myös lääneittäisten tilastotietojen tarve on suuri. Näitäkin tietoja pitäisi olla saatavissa laajalti yleisiin tilastojulkaisuihin sisältyvinä.

Erityisaloja koskevia tietoja olisi tarpeen mukaan tämän lisäksi esitettävä näiden alojen erityishallinnon aluejakojen mukaisesti. Jotta vertailut muihin tietoihin tulisivat mahdollisiksi, pitäisi kuitenkin samat tiedot esittää yleensä myös yleisten aluejakojen mukaisesti, muun muassa lääneittäin ja kunnittain. Jaosto haluaa kiinnittää huomiota siihen ylimääräiseen työhön ja niihin hankaluuksiin, joita hallinnollisten aluejakojen erilaisuus aiheuttaa, sekä korostaa näiden jakojen yhtenäistämisen tärkeyttä.

3.2. Talous- ja seutukaava-aluejaot

Monessa yhteydessä on syytä tutkia toiminnallisia aluekokonaisuuksia. Ne voidaan luonnehtia talousalueiksi, jotka koostuvat melko voimakkaasta asutuskeskuksesta ja siitä vaikutusalueesta, jota tämä keskus, lähinnä taloudellisesti, ensisijaisesti palvelee, tai maakunniksi, joiden koossa pitävänä voimana on asukkaiden yhteenkuuluvuudentunne; tämä tunne voi ilmetä muun muassa alueen yhdistystoiminnassa ja lehdistössä. Talousalueet ja maakunnat - jotka yleensä melko läheisesti vastaavat toisiaan - ovat muun muassa alueellisen selvitys- ja suunnittelutoiminnan tärkeitä yksiköitä.

Lääninjako ei 1950-luvulla riittävästi vastannut näitä tarpeita. Aluejakokomitea esitti lääninjaon uudistamista ja sen mietinnön (n:o 4-1953) pohjalta

Valiakunnansuunnittelutoimisto esitti maanjako jaon 16 talousalueeseen. Tilastollinen päätoimisto ryhtyi 1950-luvun lopulla kehittämään tätä aluejakoa yleisesti tilastoissaan, ja sitä on Päätoimistossa kutsuttu tilastoaluejaksi. Aluejakokomitea ehdotti lääninjaon tarkistamista siten, että läänit olisivat talousalueen tapaisia toiminnallisia kokonaisuuksia. Komitean ehdotusten mukaisesti perustettiin vuonna 1960 Keski-Suomen ja Pohjois-Karjalan läänit, kumpikin asianomaista talous- eli tilastoaluetta täsmälleen vastaavana. Tämä merkitsi lääninjaon huomattavaa lähentämistä talousaluejakoon. Vuonna 1962 säädetty laki läänien luvusta (2.3.1962/201) sisältää periaatepäätöksen Satakunnan ja Tampereen läänien perustamisesta. Tämän päätöksen toteuttaminen merkitsisi läänin- ja talousaluejaon merkittävimpien jäljellä olevien erojen poistumista.

Välillä vuosina seutusuunnittelutoiminnan kehitys on johtanut uuden aluejaon, seutukaava-aluejaon syntymiseen ja aiheuttanut tarvetta saada runsaasti tämän aluejaon mukaista tilastoa seutusuunnittelun pohjaksi. Vuonna 1968 rakennuslakiin otetun säännöksen mukaan (9.8.1968/493, 18 §) on seutukaava-alue rajoitettava siten, että siihen "kuuluvat kunnat muodostavat talousmaantieteellisesti ja muutoin tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden". Eräät seutukaava-alueet on kuitenkin vahvistettu ennen tämän lainmuutoksen voimaantumista.

Seutukaava-aluejako käsittää 22 aluetta,¹⁾ mutta tämä luku vähenee vuoden 1971 alussa 20:een, koska Lounais-Suomen, Loimaan ja Salon seutukaava-alueet on määrätty silloin yhdistettäväksi. Talous- eli tilastoalueita on 16 ja lääninä 12.

1) Pohjois-Karjalan lääni, jonka seutukaavan laatimismääräystä ei vielä ole annettu, on tässä laskettu yhdeksi seutukaava-alueeksi.

Seutukaava-aluejaon vertailu tilastoaluejakoon osoittaa, että ne yleensä vastaavat toisiaan varsin vähäisin poikkeuksin, kuitenkin siten, että eräät tilastoalueet sisältävät useita seutukaava-alueita. Nykyisten tilastoalueiden rajat siis ovat yleensä myös seutukaava-alueiden rajoja. Vain kahdessa tapauksessa poikkeukset tästä säännöstä koskevat suurempia alueita kuin yksittäisiä pienehköjä maalaiskuntia. Huomattavin poikkeus koskee Keski-Pohjanmaan tilastoaluetta, jolla ei ole vastinetta seutukaava-alueissa, koska siinä Keski-Pohjanmaan eteläosa kuuluu koko Vaasan läänin käsittävään seutukaava-alueeseen ja pohjoisosa Pohjois-Pohjanmaan seutukaava-alueeseen. Toinen merkittävä poikkeus on se, että Varkaus ja Leppävirta kuuluvat Etelä-Savon tilastoalueeseen mutta Pohjois-Savon seutukaava-alueeseen.¹⁾

Seutukaava-aluejako vastaa hyvin läheisesti myös lääninjakoa lukuunottamatta Turun ja Porin sekä Hämeen läänin alueita. Muualla läänien rajat varsin vähäisin poikkeuksin yhtyvät seutukaava-alueiden rajoihin kuitenkin siten, että eräät läänit sisältävät kaksi tai useampia seutukaava-alueita. Satakunnan ja Tampereen läänien perustaminen vuonna 1962 säädetyin lain mukaisesti ulottaisi tämän läänin- ja seutukaava-aluejakojen läheisen yhteyden myös Turun ja Porin sekä Hämeen lääneihin.

Talous- eli tilastoaluejaon tarve lääninjaon rinnalla oli suuri 1950-luvulla. Lääninjaon uudistukset ja koko maan peittävän seutukaava-aluejaon syntyminen 1960-luvun loppupuolella ovat muuttaneet tilannetta. Lääneittäisten tilasto-

1) Valituksen johdosta kysymys seutukaava-aluejaosta tosin tältä osin vielä on Korkeimman hallinto-oikeuden käsiteltävänä.

tietojen tarve ei vähene, vaan kasvaa tilastojen yleisen kysynnän kasvaessa. Samalla syntyy uutta tarvetta saada seutukaava-aluejaon mukaisia tilastotietoja. Läänin- ja seutukaava-aluejaon mukaiset tilastot tyydyttävät jaoston käsityksen mukaan käytännössä myös valtaosan siitä tilastojen kysynnästä, joka tähän asti on kohdistunut tilastoalueittaisiin tietoihin. Tässä tilanteessa kolmen toisistaan melko vähän poikkeavan aluejaon (läänit, seutukaava-alueet, tilastoalueet) laaja esittäminen rinnakkain tilastojulkaisuissa ei jaoston mielestä tunnu perustellulta tilaston kustannusten kannalta.

Tämän mukaisesti jaosto esittää, että tilastojen yleisenä aluejakona läänin- ja kuntajakojen lisäksi ryhdyttäisiin käyttämään seutukaava-aluejakoa, Varsinais-Suomen osalta vuoden 1971 alussa toteutettavan uudistuksen mukaisena. Jaosto katsoo, että samalla voidaan luopua nykyisen talous- eli tilastojen käytöstä vastaavanlaisena yleisjakona. Jaosto ei tosin pidä Uudenmaan nykyistä seutukaava-aluejakoa tilastotietojen käyttäjiä kaikilta osin tyydyttävänä. Jaosto suosittelee kuitenkin periaatetta, että tilastoissa käytettävä seutukaava-aluejako aina täysin vastaa seutukaavan laatimismääräysten mukaisia alueita. Sen vuoksi jaosto tyytyy ilmaisemaan pitävänsä seutukaava-aluejaon tarkistusta Uudellamaalla tärkeänä. Vaasan läänin osalta jaosto pitää tärkeänä, että tilastoissa esitetään tietoja myös seutukaavan laatimismääräyksessä mainituista osa-alueista.

Seutukaava-aluejakoa osoittava kartta ja kuntaluettelo esitetään liitteinä 1 ja 2.

Vireillä olevan kuntauudistuksen valmistelutyössä on eräissä tapauksissa ehdotettu sellaisten kuntien yhdistämistä, jotka kuuluvat eri seutukaava-alueisiin. Tämä seikka voi lähivuosina muuttaa seutukaava-alueiden rajoja.

Uusi aluejako voidaan ottaa tilastoissa käytettäväksi välittömästi, ja jaosto esittää, että sitä käytettäisiin jo vuoden 1970 väestölaskennan julkaisuissa.

3.3. Koordinaattitietojen liittäminen tilastojen pohja-aineistoihin

Luvussa 2.2. mainituista syistä jaosto esittää tilastojärjestelmän kehittämistä siten, että yksilöintitunnusten avulla tilastojen pohjatietoaineistoihin voidaan liittää yksiköiden sijaintia osoittavia koordinaattitietoja. Olisi tärkeää, että tämä uudistus pantaisiin toimeen jo ennen kuntauudistuksen toteuttamista. Merkitsemällä alkutietoaineistoihin sekä kunta- että koordinaattitietoja turvataan riittävät mahdollisuudet tilastojen laatimiseen muuttumattomista alueista hallinnollisten alueiden muuttuessa. Samalla saavutetaan mahdollisuus erityistilastojen laatimiseen tilauksesta tilaajan miltei vapaasti valittavien aluejakojen mukaisina.

Yksityiskohtaista koordinaattiruutujakoa ei yleensä kannattane käyttää sellaisenaan julkaistavissa alueittaisissa tilastoissa. Tilastoaineistojen alkuperäisessä käsittelyssä voi kuitenkin olla syytä koota perustiedot ruutukohtaiseksi tilastotietoaineistoksi, joka esimerkiksi magneettinauhalla säilytetään "puolivalmisteena" ja joka siten on valmiina käytettäväksi tilastotaulujen laatimiseen ruutujoukkoina määritellyistä alueista.

Ruutukohtaisten tietojen hankintaa ja käyttöä vaikeuttaa huomattavasti se, että Maanmittaushallitus ei enää painata tilastotietojen pohjana käytettävää koordinaattiruudustoa karttoihinsa, vaan on korvannut sen toisella ruudustolla, jolla on käyttöä vain maanpuolustuksessa. Jaosto esittää paluuta aikaisempaan menettelyyn siten, että yleiseen käyttöön tarkoitettuihin karttoihin jälleen painettaisiin koordinaattiruudusto.

3.4. Muut aluejaot

Eräissä otantatiedusteluihin perustuvissa tilastoissa tietojen luotettavuutta koskevat näkökohdat eivät salli tietojen esittämistä lääni- tai seutukaava-aluekohtaisina. Jaosto ei pidä asianmukaisena näitä jakoja karkeamman aluejaon esittämistä kaikissa tällaisissa tilastoissa vakiojakona noudatettavaksi. Yleisperiaatteeksi esitetään kuitenkin, että milloin tilastossa on tyydyttävä karkeaan suuraluejakoon, alueet muodostettaisiin yhdistämällä sopivasti toisiinsa kokonaisia seutukaava-alueita.

Niitä aluejakoja, jotka jaosto tässä luvussa on esittänyt tilastoissa yleisesti käytettäväksi, pitäisi vielä täydentää alueilla, jotka ovat seutukaava-alueita pienempiä, mutta yksittäisiä kuntia laajempia. Tämänlaisista alueista, joista tarvitaan tietoja, mainittakoon esimerkkeinä ensimmäkin "suurtaajamat", jotka muodostuvat suurista kaupungeista yhdessä kaupunkilaistuneiden naapurikuntiensa kanssa (Suur-Helsinki, Suur-Turku, Suur-Tampere jne.) Eräiden maamme seutujen osalta kohdistuu lisäksi huomattavaa tarvetta paitsi seutukaava-alueita koskeviin tietoihin myös tietoihin niistä poikkeavista talous-alueista tai maakunnista. Esimerkkeinä mainittakoon toisaalta Keski-Pohjanmaa sekä toisaalta ruotsinkielisen väestömme ja saamelaisten pääasutusalueet. Koko maamme koskevassa tutkimuksessa ja suunnittelussa esiintyy myös tarvetta tiedoista, jotka koskevat seutukaava-aluejakoa yksityiskohtaisempaa, noin 40-70 aluetta käsittävää jakoa. Jo nämä esimerkit osoittavat, että tilastotietoja seutukaava-alueita pienemmistä, mutta kuntia suuremmista alueista tarvitaan monia eri tarkoituksia varten, joista ainakin eräät on katsottava tärkeiksi. Lyhyessä määrääjassaan jaosto ei kuitenkaan ole ehtinyt kartoittaa riittävästi näitä alueita koskevien tilastojen tarpeita. Sen vuoksi jaosto

ei vielä voi tehdä ehdotuksia siitä, miten nämä tarpeet olisi tyydytettävä. Jaosto esittää, että sille annettaisiin tehtäväksi jatkaa työtään laatimalla vuoden 1970 loppuun mennessä ehdotus tilastoissa noudatettavien yleisten aluejakojen täydentämiseksi seutukaava-alueita pienemmillä mutta kuntia suuremmilla alueilla.

Tilastoissa esitetään nykyisin melko laajalti tietoja erikseen kaupungeista ja kauppaloista sekä erikseen maalaiskunnista. Jaosto ei myöskään ole ehtinyt lähemmin tutkia tarvetta aluetyypijakojen lisäämiseen ja laajentamiseen sekä esittää, että se saisi tehtäväkseen jatkaa työtään tutkimalla myös tätä tarvetta ja esittämällä tarpeellisiksi katsomansa ehdotukset sen tyydyttämisestä.

4. ALUEITTAISISSA TILASTOISSA NOUDATETTAVIA PERIAATTEITA

Edellä on jo esitetty yleisperiaattena, että eri tilastoissa esitettävien aluejakojen tulisi olla yhtenäisiä. Esimerkiksi erityisjakoja ei olisi esitettävä yleisjakojen asemesta vaan niiden ohella. Tätä periaatetta ei pitäisi pyrkiä noudattamaan ainoastaan Tilastollisen päätoimiston, vaan myös muiden virastojen tilastoissa.

Edellä on samoin mainittu, että useita tärkeitä tarkoituksia varten tarvitaan tietoja lääneittäin, mutta toisia, samoin tärkeitä tarkoituksia varten, pitäisi samoja tietoja esittää seutukaava-alueittain. Nykyisin esitetään eräät tilastot lääneittäin ja toiset tilastoalueittain, mikä ei vastaa yhtenäisyyden vaatimuksia. Jaosto esittääkin, että yleensä pyrittäisiin sekä läänin- että seutukaava-aluejaon esittämiseen rinnan. Kunnittain tilastoissa

julkaistuja ja selvitettäviä tietoja olisi myös pyrittävä lisäämään salassapito-, luotettavuus- ja kustannusnäkökohtien sallimissa puitteissa.

Kunkin tilastojulkaisun aihepiirinä on nykyisin yleensä jokin yhteiskunta-ilmiöpiiri yhden ajanjakson aikana. Alueittaisten tilastojen tarve kohdistuu suuressa määrin eri ilmiöitä koskevien aikasarjatietojen alueittaiseen vertailuun. Tämän vuoksi jaosto esittää, että Tilastollinen päätoimisto tarpeen mukaan laatisi aluetilastollisia erityisjulkaisuja, joissa esitettäisiin samojen aluejakojen mukaisia eli ajassa vertailukelpoisiksi tarkistettuja tietoja eri ilmiöistä. Erityisen tärkeää olisi, että jonkin yleisen aluejaon oleellisesti muuttuessa esitetään uuden aluejaon mukaisia tilastoyhteenvetoja myös aikaisemmilta vuosilta. Siirryttäessä jaoston ehdottaman uuden aluejaon käyttöön olisi siten suotavaa, että Päätoimisto valmistaisi julkaisun, joka sisältää uuden jaon mukaisia aikasarjoja myös aikaisemmilta vuosilta.

Tilastojen perustietoaineistot pitäisi säilyttää muodossa, joka sallii erityistilastojen laatimisen nopeasti ja kohtuulliseen hintaan tietojen tarvitsijan toivomusten mukaisina. Tämä on mahdollista, jos eri tilastojen perustietojen taltiointinissa siirrytään yhtenäiseen järjestelmään, joka samalla sallii yhtenäisiä aineistojen käsittelyperiaatteita.

Erityisen tärkeää alueittaisten tietojen eri tarpeiden tyydyttämiseksi olisi luvussa 2.2. kuvatun rekisteri-, koordinaattimerkintä- ja yksilöintitunnusjärjestelmän kehittäminen erääksi tilastotietojen taltiointijärjestelmän rungoksi.

Tilastojulkaisujen lisääntyessä niiden tunteminen ja käyttö tulevat yhä vaikeammiksi. Julkaistujen tietojen lisäksi on laajalti olemassa julkaisemattomia tauluja tilastovirastoissa, ja edellisessä kappaleessa mainittu kehitys lisää mahdollisuuksia erityistilastojen maksulliseen laatimiseen tilauksesta. Tuntuu ilmeiseltä, että tässäkin suhteessa tilastojen tarvit-sijoiden on yhä vaikeampaa tietää, mitä tietoja on olemassa tai halvalla saatavissa. Tilastoviranomaisten pitäisi sen vuoksi kiinnittää entistä suurempaa huomiota tehokkaaseen tiedottamiseen siitä, mitä tietoja on saatavissa.

Ehdottamiensa toimenpiteiden vaikutuksista valtion menoihin jaosto lopuksi haluaa mainita, että tähän saakka noudatetun tilastoaluejaoon korvaaminen seutukaava-aluejaolla ei lisänne tilastovirastojen kustannuksia. Alueit-taisten tilastotietojen lisääminen julkaisuissa nostaa lähinnä vain paina-tuskustannuksia ja tämäkin nousu lienee niin pieni, ettei siihen käytän-nössä tarvitse kiinnittää huomiota. Pienehköä lisämäärärahojen tarvetta voi aiheutua tässä luvussa esitetystä ehdotuksesta, joka koskee eri alojen alueittaisia tilastotietoja sisältävän erityisjulkaisun valmistamista. Julkaisun kustannukset riippuvat tietenkin siihen sisällytettävien tietojen laajuudesta, jota tässä vaiheessa on vaikea arvioida.

5. YHTEENVETO

Luvussa 1 on kuvattu alueittaisten tietojen lisääntyvää tarvetta mm. julkisessa hallinnossa ja suunnittelussa sekä elinkeinoelämässä. Luvussa 2 on käsitelty nykyisiä alueittaisia tilastoja ja niiden laadintaa rajoittavia tekijöitä.

Luvussa 3 ehdotetaan yhtenäisten alueellisten pääjakojen käyttöä kaikissa tilastoissa siten, että erityisjakoja esitetään niiden rinnalla eikä niiden asemesta. Kustannussyistä ei julkaisuissa voida esittää tietoja kaikista eri tarkoituksiin tarvittavista aluejaoista. Tämän vuoksi pitäisi tilastovirastojen myös parantaa mahdollisuuksiaan laatia tilauksesta erityistilastoja hallussaan olevista tietoaaineistoista.

Kun lääninjako ei tyydyttävästi vastannut eräitä tilastotietojen tärkeitä käyttötarpeita, ryhdyttiin tilastoissa 1950-luvun lopulla käyttämään erityistä tilastoaluejakoa, jota toisissa yhteyksissä myös kutsutaan talousaluejaoiksi. Tämän jälkeen on lääninjakoa muutettu ja maahamme on lisäksi 1960-luvun lopulla syntynyt seutukaava-aluejako, jonka mukaisia tilastotietoja tarvitaan. Jaosto ei pidä tarkoituksenmukaisena, että tilastossa käytetään rinnan kolmea nykyisin melko vähän toisistaan poikkeavaa aluejakoa, nimittäin lääninjakoa, tilastoaluejakoa ja seutukaava-aluejakoa. Tämän vuoksi esitetään, että kaikille tilastoille yhteisenä aluejakona läänin- ja kuntajakojen lisäksi ryhdyttäisiin käyttämään seutukaava-aluejakoa. Samalla voitaisiin luopua tilastoaluejaon käytöstä vastaavanlaisena yleisjakona.

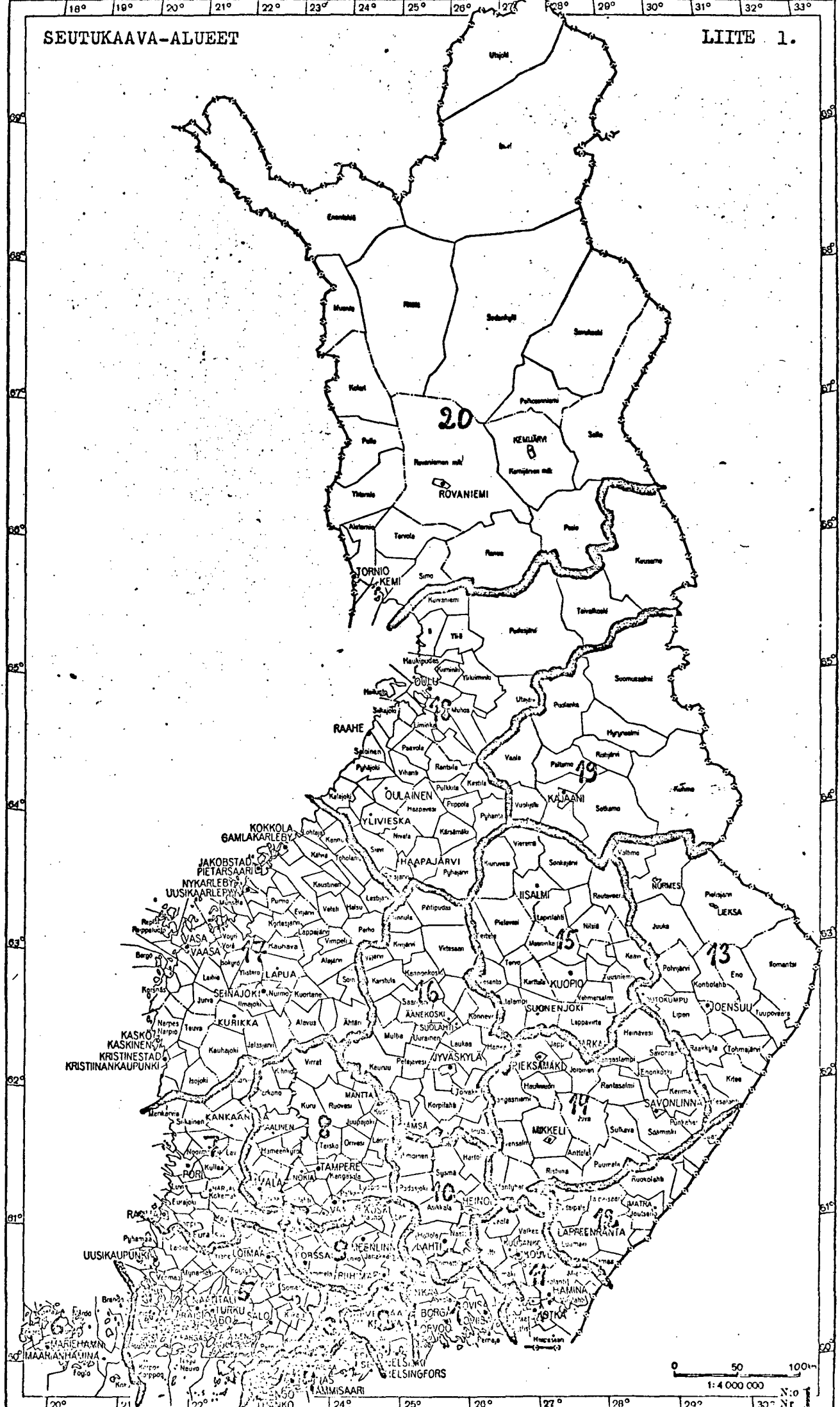
Maamme jakaantuu 20 seutukaava-alueeseen. Lisäksi pitäisi tilastoissa esittää tietoja niistä osa-alueista, jotka Sisäasiainministeriö on määrännyt otettaviksi huomioon Vaasan läänin seutukaavassa. Tilastoalueiden luku oli 16. Seutukaava-aluejako vastaa kuitenkin useimmissa kohdissaan läheisesti tilastoaluejakoa. Ero nimittäin pääosaksi johtuu siitä, että eräät tilastoalueet jakautuvat useaksi seutukaava-alueeksi. Aluejakojen merkittävänä erona on kuitenkin se, että Keski-Pohjanmaan tilastoaluetta vastaava seutukaava-alue ei ole.

Määräajan lyhydestä johtuen jaosto ei ole voinut perusteellisesti tutkia tarvetta saada tietoja alueista, jotka ovat seutukaava-alueita pienempiä mutta kuntia suurempia. Jaosto pyytää, että se saisi jatkaa työtään laatimalla ehdotuksen tilastoissa käytettyjen aluejakojen täydentämisestä tältä osin. Esimerkkeinä alueista, jotka voitaisiin ottaa huomioon, mainitaan Keski-Pohjanmaan osa-alueet, Suur-Helsinki, Suur-Turku ja Suur-Tampere sekä ruotsinkielisen väestön ja lappalaisen pääasutusalueet.

Lopuksi jaosto esittää, että Tilastollinen päätoimisto ryhtyisi julkaisemaan erityisjulkaisuja, joihin on koottu yhtenäisen aluejaon mukaisiksi tarkistettuja tilastotietoja aikasarjoina, jotka kuvaavat eri ilmiöiden alueittaista kehitystä.

SEUTUKAAVA-ALUEET

LIITE 1.

Liite 2. Seutukaava-alueet ja niihin kuuluvat kunnat

Seuraavassa esitetään seutukaava-alueet ja niihin kuuluvat kunnat. Kunkin alueen yhteydessä on mainittu sen väestön suuruus 1.1.1970 Tilastollisen päätoimiston laatiman arvion mukaisena. Seutukaava-alueiden suomen- ja ruotsinkieliset nimet ovat ehdotuksia. Kun seutukaava-aluejako vahvistetaan tilastoissa käytettäväksi, pitäisi nimi-ehdotuksia samalla tarkistaa niistä esitettyjen lausuntojen pohjalta.

1 Itä-Uusimaa - Östra Nyland, 83 441 as.

Porvoo	Liljendal	Porvoon mlk
Loviisa	Myrskylä	Pukkila
Artjärvi	Mäntsälä	Ruotsinpyhtää
Askola	Pernaja	Sipoo
Lapinjärvi	Pornainen	

2 Keski-Uusimaa - Mellersta Nyland, 814 898 as.

Helsinki	Espoo	Nurmijärvi
Hyvinkää	Kauniainen	Tuusula
Järvenpää	Helsingin mlk	Vihti
Kerava		

3 Läntäis-Uusimaa - Nordvästra Nyland, 42 335 as.

Lohja	Lohjan mlk	Pusula
Karkkila	Nunmi	Sammatti
Karjalohja		

4 Lounais-Uusimaa - Sydvästra Nyland, 57 630 as.

Hanko	Inkoo	Snappertuna
Tammisaari	Kirkkonummi	Tammisaaren mlk
Karjaa	Pohja	Tenhola
Bromarv	Siuntio	

5 Varsinais-Suomi - Egentliga Finland, 396 868 as.

Turku	Korppoo	Perniö
Naantali	Koski Tl.	Pertteli
Uusikaupunki	Kustavi	Piikkiö
Salo	Kuusjoki	Pyhämaa
Loimaa	Laitila	Pyhäranta
Parainen	Lemu	Pöytyä
Raisio	Lieto	Rusko
Alastaro	Loimaan mlk	Rymättylä
Askainen	Lokalahti	Sauvo
Aura	Marttila	Somerniemi
Dragsfjärd	Masku	Somero
Halikko	Mellilä	Suonusjärvi
Houtskari	Merimasku	Särkisalo
Iniö	Metsämaa	Taivassalo
Kaarina	Mietoinen	Tarvasjoki
Kalanti	Muurla	Vahto
Karinainen	Mynämäki	Vampula
Karjala	Nauvo	Vehmaa
Kemiö	Nousiainen	Velkua
Kiikala	Oripää	Västansfjärd
Kisko	Paattinen	Yläne
Kodisjoki	Paimio	Ypäjä

6 Ahvenanmaa - Åland, 21 579 as.

Mariehamn	Hammarland	Lumparland
Brändö	Jomala	Saltvik
Eckerö	Kumlinge	Sottunga
Finström	Kökar	Sund
Föglö	Lemland	Vårdö
Geta		

7 Satakunta, 242 625 as.

Pori	Karvia	Merikarvia
Rauma	Keikyä	Nakkila
Kankaanpää	Kiikoinen	Noormarkku
Harjavalta	Kiukainen	Pomarkku
Ahlainen	Kokemäki	Punkalaidun
Eura	Kullaa	Rauman mlk.
Eurajoki	Köyliö	Siikainen
Honkajoki	Lappi	Säkylä
Huittinen	Lavia	Uvila
Jämijärvi	Luvia	

8 Pirkanmaa - Birkland, 390 027 as.

Tampere	Kiikka	Ruovesi
Valkeakoski	Kuhmalahti	Sahalahti
Vammala	Kuorevesi	Suodenniemi
Ikaalinen	Kuru	Suoniemi
Mänttä	Kylmäkoski	Sääksmäki
Nokia	Lempäälä	Teisko
Toijala	Luopioinen	Tottijärvi
Eräjärvi	Längelmäki	Tyrvää
Hämeenkyrö	Mouhijärvi	Vesilahti
Ikaalisten mlk.	Orivesi	Viiala
Juupajoki	Parkano	Viljakkala
Kangasala	Pirkkala	Vilppula
Karkku	Pohjaslahti	Virrat
Kihniö	Pälkäne	Ylöjärvi

9 Kanta-Häme - Centrala Tavastland, 156 778 as.

Hämeenlinna	Humppila	Renko
Riihimäki	Janakkala	Tammela
Forssa	Jokioinen	Tuulos
Hattula	Kalvola	Tyrväntö
Hauho	Lammi	Urjala
Hausjärvi	Leppi	

10 Päijät-Häme - Östra Tavastland, 182 105 as.

Heinola	Hollola	Nastola
Lahti	Koski Hl.	Orimattila
Asikkala	Kuhmoinen	Padasjoki
Hartola	Kärkölä	Syvä
Heinolan mlk.		

11 Kymenlaakso - Kymmenedalen, 200 900 as.

Kotka	Elimäki	Pyhtää
Hamina	Haapasaari	Sippola
Kouvola	Iitti	Valkeala
Karkhula	Jaala	Vehkalahti
Kuusankoski	Kymi	Virolahti
Anjala	Miehikkälä	

12 Etelä-Karjala - Södra Karelen, 147 577 as.

Lappeenranta	Parikkala	Simppele
Imatra	Rautjärvi	Suomenniemi
Joutseno	Ruokolahti	Taipalsaari
Lemi	Saari	Ukuniemi
Luumäki	Savitaipale	Ylämaa
Nuijamaa		

13 Pohjois-Karjala - Norra Karelen, 191 042 as.

Joensuu	Liperi	Tuupovaara
Lieksa	Nurmeksen mlk.	Valtimo
Nurmes	Pielisjärvi	Värtsilä
Outokumpu	Polvijärvi	Eno
Kiihtelysvaara	Pyhäselkä	Iicmantsi
Kitee	Rääkkylä	Junka
Kontiolahti	Tohmajärvi	Kesälahti

14 Etelä-Savo - Södra Savolax, 192 401 as.

Mikkeli	Juva	Punkaharju
Savonlinna	Jäppilä	Puumala
Pieksämäki	Kangaslampi	Rantasalmi
Anttola	Kangasniemi	Ristiina
Enonkoski	Kerimäki	Savonranta
Haukivuori	Mikkelin mlk.	Sulkava
Hoinävesi	Mäntyharju	Sääminki
Hirvensalmi	Pertunmaa	Virtasalmi
Joroinen	Pieksämäen mlk.	

15 Pohjois-Savo - Norra Savolax, 263 773 as.

Kuopio	Lapinlahti	Siilinjärvi
Iisalmi	Leppävirta	Sonkajärvi
Varkaus	Maaninka	Säyneinen
Suonenjoki	Muuruvesi	Tervo
Juankoski	Nilsia	Tuusniemi
Kaavi	Pielavesi	Varpaisjärvi
Karttula	Rautalampi	Vehmersalmi
Keitele	Rautavaara	Vesanto
Kiuruvesi	Riistavesi	Vieremä

16 Keski-Suomi - Mellersta Finland, 247 376 as.

Jyväskylä	Kinnula	Muurame
Suolahti	Kivijärvi	Petäjavesi
Äänekoski	Konginkangas	Pihtipudas
Jämsä	Konnevesi	Pylkönmäki
Hankasalmi	Korpilahti	Saarijärvi
Joutsa	Kyyjärvi	Sumiainen
Jyväskylän mlk.	Laukaa	Säynätsalo
Jämsänkoski	Leivonmäki	Toivakka
Kannonkoski	Luhanka	Urainen
Karstula	Multia	Viitasaari
Keuruu		

17 Etelä-Pohjanmaa - Södra Östergötten, 435 651 as.

Vaasa	Jalasjärvi	Lohtaja
Kaskinen	Jepua	Luoto
Kristiinankaupunki	Jurva	Maalahti
Pietarsaari	Kaarlela	Maksamaa
Uusikaarlepeyy	Kannus	Munsala
Seinäjoki	Karijoki	Mustasaari
Kokkola	Kauhajoki	Nurmo
Lapua	Kauhava	Närpiö
Kurikka	Kaustinen	Oravainen
Alahärmä	Koivulahti	Perho
Alajärvi	Korsnäs	Peräseinäjoki
Alavua	Kortesjärvi	Petolahti
Bergö	Kruunupyy	Pietarsaaren mlk.
Björköby	Kuortane	Pirttikylä
Evijärvi	Kälviä	Purmo
Halsua	Laihia	Raippaluoto
Himanka	Lappajärvi	Siipyy
Ilmajoki	Lapväärtti	Soini
Isojoki	Lehtimäki	Sulva
Isokyrö	Lestijärvi	Teuva

Tiukka	Veteli	Ylihärmä
Toholampi	Vimpeli	Ylimarkku
Töysä	Vähäkyrö	Ylistaro
Ullava	Vöyri	Ähtäri
Uudenkaarlepyyn mlk.		Ähtävä

18 Pohjois-Pohjanmaa - Norra Österbotten, 313 874 as.

Oulu	Kuusamo	Pyhäntä
Raahe	Kärsämäki	Rantsila
Ylivieska	Liminka	Rautio
Haapajärvi	Lumijoki	Reisjärvi
Oulainen	Merijärvi	Revonlahti
Alavieska	Muhos	Saloinen
Haapavesi	Nivala	Sievi
Hailuoto	Oulunsalo	Siikajoki
Haukipudas	Paavola	Taivalkoski
Ii	Pattijoki	Temmes
Kalajoki	Piippola	Tyrnävä
Kempele	Pudasjärvi	Utajärvi
Kestilä	Pulkkila	Vihanti
Kiiminki	Pyhäjoki	Yli-Ii
Kuivaniemi	Pyhäjärvi Ol.	Yli-Kiiminki

19 Kainuu - Kajanaland, 106 695 as.

Kajaani	Paltamo	Suomussalmi
Hyrnsalmi	Puolanka	Vaala
Kajaanin mlk.	Ristijärvi	Vuolijoki
Kuhmo	Sotkamo	

20 Lappi - Lappland, 219 318 as.

Kemi	Kemin mlk.	Rovaniemen mlk.
Tornio	Kittilä	Salla
Rovaniemi	Kolari	Savukoski
Kemijärvi	Muonio	Simo
Alatornio	Pelkosenniemi	Sodankylä
Enontekiö	Pello	Tervola
Inari	Posio	Utsjoki
Karunki	Ranua	Ylitornio
Kemijärven mlk.		